

משמר
החינוך
הממלכתי

המיוחסים:

איך נתקן את המנגנון הסמיו שמקנה
זכויות יתר לחינוך הממלכתי־דתי?

ספטמבר 2024

החינוך הממלכתי־דתי בישראל נהנה מתקצוב יתר של תוכניות לימודים ושעות הוראה. בנוסף לכך, מדינת ישראל והרשויות המקומיות מאפשרות באופן שיטתי פתיחה של בתי ספר ממלכתיים־דתיים קטנים, וזאת על חשבוננו של הזרם הממלכתי הכללי המצטופף בבתי ספר גדולים, מבלי שיש לכך הצדקה גאוגרפית, דמוגרפית או דתית, ובניגוד לנהלי משרד החינוך.

בנייר עמדה זה נראָה שהטיעון הרווח ולפיו בתי הספר של המגזר הממלכתי־דתי הם קטנים מחמת פיזורן הגאוגרפי של הקהילות והצורך בהפרדה מגדרית - איננו נכון במרבית המקרים. וכך, באמצעות תמיכתה במוסדות קטנים, מעמיקה המדינה את האפליה התקציבית בין החינוך הממלכתי־דתי לחינוך הממלכתי ומבזבזת כספי ציבור, דווקא כאשר צו השעה הוא הפוך בדיוק - להפנות את המשאבים לחיזוק המערכת בצורה שוויונית והוגנת שתייצר שוויון הזדמנויות בין ילדי ישראל, ללא תלות בהשקפתם הדתית.

מחקר: עו"ד יעל כפרי ואיתמר קרמר

עריכה: ניר רייזלר

ייעוץ: עופר שכנר

עיצוב גרפי: עדי רמות

תאריך: ספטמבר 2024

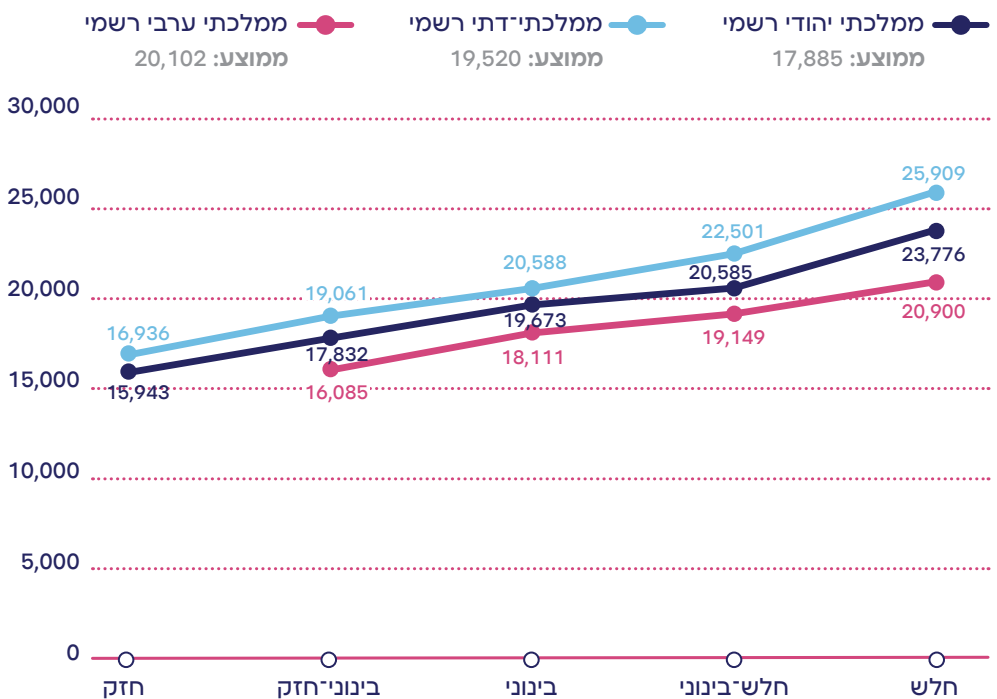
1. מה הבעיה?

תלמידי החינוך הממלכתי מופלים באופן שיטתי ומתמשך בהשוואה לתלמידי החינוך הממלכתי-דתי

א. ישנה הטיה תקציבית נגד תלמידי החינוך הממלכתי, שהגורמים לה רבים ומגוונים.

אין עוררין שלחינוך הממלכתי-דתי ניתנת העדפה מובהקת מבחינה תקציבית ביחס לחינוך הממלכתי הרגיל. לפי נתונים שפרסם משרד החינוך באתר "שקיפות תקציבית", בשנת הלימודים תשפ"ב (2021-2022)¹, עמדה ההשקעה הממוצעת של המשרד בתלמיד בית ספר יסודי בחינוך הממלכתי-דתי על **19,520 ₪** לעומת **17,885 ₪** בלבד בתלמיד בית ספר יסודי בחינוך הממלכתי העברי.

תרשים 1: בתי הספר היסודיים - לפי סוג פיקוח - עלות ממוצעת לתלמיד

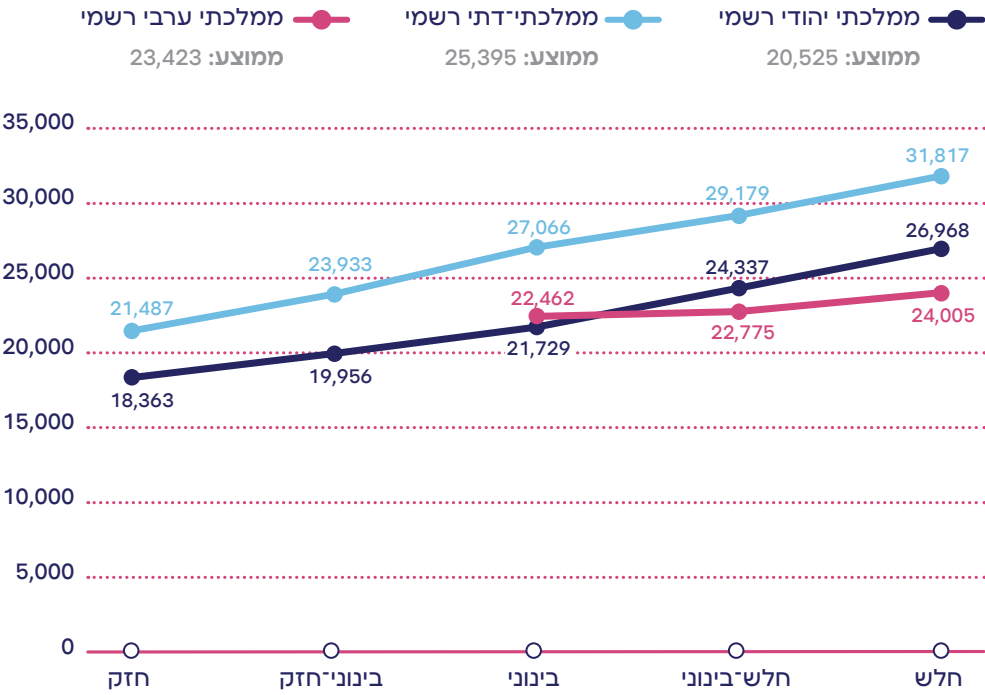

¹ נתונים אלו מנותחים לעומק ובהרחבה על ידי עו"ד אפרת לופו מוסקוביץ ועו"ד הרן רייכמן מהקליניקה למדיניות חינוך באוניברסיטת חיפה, במכתב ששלחו לשר החינוך יואב קיש ב-7.3.2024 בשיתוף עם הנהגת ההורים הארצית ומרכז מנור מבית יוזמת המאה.

עם הגיל, הפער רק הולך ומתעצם, כאשר ההשקעה הממוצעת של משרד החינוך בתלמיד חטיבת ביניים בחינוך הממלכתי־דתי עמדה באותה שנה על **25,395 ₪**, לעומת **20,525 ₪** בלבד בתלמיד בחינוך הממלכתי העברי.

תרשים 2: בתי הספר חטיבות ביניים - לפי סוג פיקוח - עלות ממוצעת לתלמיד

בבתי הספר התיכוניים אי־השוויון חריף אפילו יותר. ממחקר² שערכו נחום בלס וחיים בלייך ממרכז טאוב עולה כי בשנים 2014-2022, ההוצאה הממוצעת של משרד החינוך על תלמיד בחטיבה העליונה בחינוך הממלכתי־דתי היתה גבוהה יותר בסכום שהגיע עד **9,300 ₪** מאשר ההוצאה על תלמיד חטיבה עליונה בחינוך הממלכתי העברי. בשנת 2022 עמדה ההשקעה הממוצעת בתלמיד חטיבה עליונה בחינוך הממלכתי־דתי על **44,300 ₪** לעומת **37,400 ₪** בתלמיד בחינוך הממלכתי העברי ו־**31,200 ₪** בלבד בתלמיד בחינוך הממלכתי הערבי.

² נחום בלס וחיים בלייך, ההוצאה לתלמיד בחטיבה העליונה בישראל, מרכז טאוב, אפריל 2024.

תרשים 3: ההוצאה לתלמיד החטיבה העליונה מתקציב משרד החינוך לפי מגזר וסוג פיקוח, 2014-2022

מגזר וסוג פיקוח	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	אחוז שינוי 2022-2014
ממלכתי עברי	26.5	28	29.6	31.9	34.2	35.9	35.7	36.5	37.4	41%
ממלכתי דתי	29.4	31.6	34.5	39.4	42.1	45.2	42.1	43.3	44.3	51%
ממלכתי ערבי	18	19.1	21.2	22.8	24.8	27.7	28.7	30.3	31.2	73%

אולם ההעדפה התקציבית של משרד החינוך, משמעותית ככל שתהיה, מהווה נדבך אחד בלבד בסיפור. אי־השוויון בין הזרמים נרחב וחמור, והוא ניזון משלושה גורמים נוספים:

הוצאה ממשלתית נוספת - החינוך הממלכתי־דתי נהנה משורה

של הטבות בכסף ממשלתי. למשל, הקצאת בנות שירות לאומי ככוח הוראה חינוכי ללימודי יהדות, בבתי הספר הדתיים בעיקר; הטבות שונות לגרעינים תורניים; ועוד.

תקציבי הרשויות המקומיות - מעבר להעדפה הממשלתית

בתקציבי ההוראה, ריבוי בתי הספר הקטנים (שהוא הבעיה העומדת במרכז נייר זה) מטיל על הרשויות המקומיות השקעה נוספת בתשתיות, ציוד, מנהלה וכוח אדם, כמו גם הקצאת מבנים ומימון הסעות. ריבוי זה, הנובע בחלקו מן ההפרדה המגדרית בין מוסדות העל־יסודי, מוביל למימון עקיף של ההפרדה. זאת בניגוד לאיסור שהטיל בג"צ על מימון כיתות מופרדות מגדרית, ובניגוד למדיניותו הרשמית של משרד החינוך.

תשלומי הורים - בחינוך הממלכתי־דתי אין מסתפקים בעובדה

שניתנת לו העדפה ברורה מבחינה תקציבית אלא נוהגים גם להסתמך על גביית תשלומי הורים גבוהה במיוחד. זאת, בגין תל"ן (תוכניות לימודים נוספות) תורניות, שהמדינה מפקחת עליהן באופן רופף בלבד. בכתבה של אור קשתי ב"הארץ" מ־2022, צוין כי 77 אחוז מבתי הספר בחינוך הממלכתי־דתי גבו מההורים למעלה מ־2,000 ש"ח בשנה, לעומת 46 אחוז בלבד מבתי הספר

הממלכתיים³. בחלק לא מבוטל של המוסדות הדתיים מגיעים תשלומים אלו לגובה של כ־7,000-8,000 בשנה⁴. תשלומים אלו נגבים לעתים קרובות ללא אכיפה והם מגדילים מאוד את אי־השוויון.

הפערים התקציביים בין החינוך הממלכתי העברי לחינוך הממלכתי־דתי הוסברו על ידי אגף מינהל כלכלה ותקציבים של משרד החינוך⁵ בעיקר בנימוקים הבאים:

❏ מוקצות שעות לימוד נוספות למוסדות החינוך הדתי, שאין להן מקבילה בחינוך הממלכתי - ראשית, בתי הספר היסודיים בחינוך הממלכתי־דתי נהנים מתקצוב קבוע ובלתי מותנה של שעת לימוד נוספת המוקדשת לתפילה. במוסדות החינוך העל־יסודי הפער אף גדל, כאשר הקצאת שעות ההוראה לבית ספר ממלכתי־דתי גבוהה בשלוש שעות שנתיות מבית ספר ממלכתי, לצורך תגבור לימודי יהדות ותפילה. בנוסף, מוסדות החטיבה העליונה נהנים מסעיף תקציבי בשם "שעות תגבור לימודי יהדות" המעניק להם הקצאה של שעות שנתיות נוספות, שמיועדות לאפשר לתלמידי החינוך הממלכתי־דתי להשלים תעודת בגרות בהיקף נרחב יותר מאשר בחינוך הממלכתי העברי (תלמידי החינוך הממלכתי־דתי נדרשים להיבחן בהיקף של 20 יחידות לימוד במקצועות החובה, לעומת 16 יחידות לימוד בלבד בחינוך הממלכתי העברי). זהו פער תקציבי מובנה לטובת חינוך מגזרי בזרם הממלכתי־דתי.

❏ תקנות תקציב ייעודיות המקצות לחינוך הדתי שעות לימוד נוספות - תקנות כגון "חוגים תורניים" המאפשרת למוסדות החינוך הממלכתי־דתי ליהנות מתוספת של ארבע שעות הוראה שנתיות, או תוכנית לימודי תורה לאחר שעות הלימודים שאורכה המומלץ עומד על שש עד שמונה שעות שנתיות.

❏ תקציבים ייחודיים לחיזוק הצביון והזהות הרוחניים של מוסדות החינוך הממלכתי־דתי - אלו כוללים תקנים להעסקת מנהיגים דתיים־תורניים לכל שכבות הגיל ותמיכה מיוחדת של משרד החינוך בזרם הממלכתי־דתי המיועדת ל"חיזוק דתי ורוחני" של קהילת בית הספר, "חיזוק הזהות הדתית" של התלמידים והתלמידות לקראת השירות הצבאי או הלאומי, ועוד.

³ אור קשתי, בחינוך הדתי יותר מפי שניים בתי ספר קטנים מאשר בחינוך החילוני, והתקצוב בהתאם, הארץ, 20.1.22.

⁴ שחר אילן, הגדלת סבסוד החינוך הפרטי לציונות הדתית: זה לא אגואיזם, פשוט מגיע להם, כלכליסט, 2.2.23.

⁵ יואב אזולאי, מנהל אגף א' כלכלה וסטטיסטיקה, משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, ממצאים מרכזיים של המערכת לשיקוף תקציבי החינוך, תשפ"א, מאי 2022.

יש לציין כי במחקרם של בלס ובלייך שהוזכר לעיל, רכיב זה בהעדפה התקציבית של החינוך הממלכתי־דתי העל־יסודי, שמשרד החינוך מצדיק באמצעותו את הפער התקציבי, הנו בעל תרומה שולית בלבד לפער. מקורותיו הראשיים נובעים מתקצוב כיתות קטנות, מוסדות קטנים ומסלולי לימוד.

◀ כמו כן, בזכות השימוש בכספים קואליציוניים מתאפשר סבסוד גבוה יותר של תשלומי ההורים בחינוך הממלכתי־דתי העל־יסודי⁶.

ב. גודל בתי הספר מוצג כגורם נייטרלי ולגיטימי לפער - אך הוא רחוק מלהיות כזה. החינוך הממלכתי־דתי נהנה מבתי ספר קטנים ומרובים ללא הצדקה גאוגרפית, דמוגרפית או דתית, על חשבון החינוך הממלכתי.

גורם מרכזי לתקצוב היתר של החינוך הממלכתי־דתי ביחס לזרמים האחרים, הוא מספר בתי הספר וגודלם. נכון לשנת הלימודים תשפ"ג (2022-2023), זרם החינוך הממלכתי־דתי - ששיעור תלמידי התיכון המשתייכים אליו עומד על 16 אחוז בלבד מקרב כלל תלמידי התיכון במערכת החינוך - חלש על 29 אחוז מכלל בתי הספר התיכוניים בישראל (315 מוסדות). לעומת זאת, זרם החינוך הממלכתי העברי - ששיעור תלמידי התיכון המשתייכים אליו עומד על 55 אחוז מכלל תלמידי התיכון במערכת החינוך - חלש על 42 אחוז בלבד מכלל בתי הספר התיכוניים בישראל (459 מוסדות).

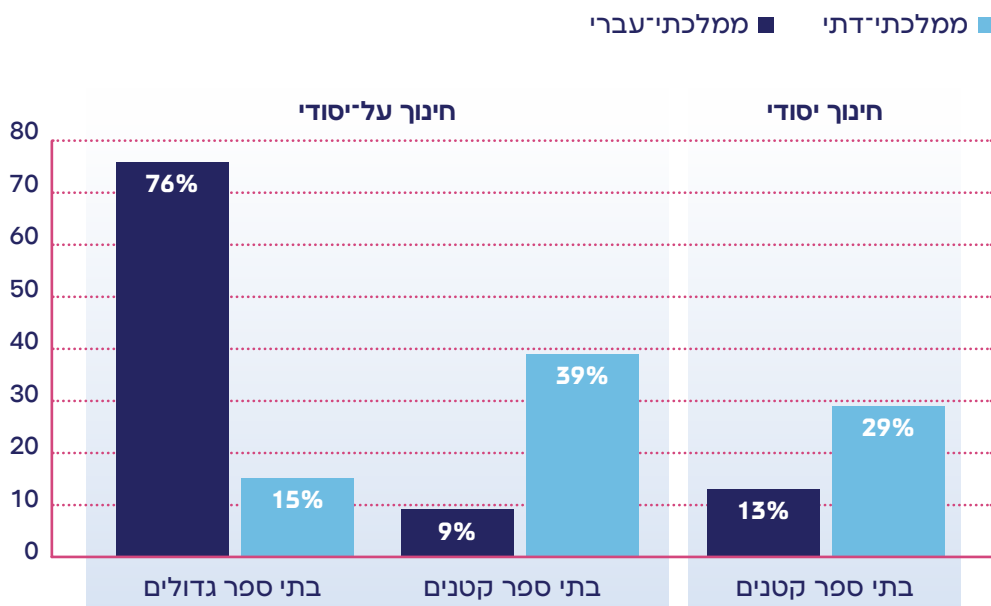
היחס הלא־פרופורציונלי בחינוך הממלכתי־דתי בין מספר התלמידים המועט למספר בתי הספר הגבוה, הוא תולדה של ריבוי בתי הספר הקטנים בזרם זה. נכון לשנת 2022, 29 אחוז מבתי הספר היסודיים בחינוך הממלכתי־דתי הוגדרו כקטנים (בתי ספר שלומדים בהם עד 250 תלמידים), לעומת 13 אחוז בלבד בחינוך הממלכתי העברי - יותר מפי שניים; ו־39 אחוז מהעל־יסודיים בחינוך הממלכתי־דתי הוגדרו כקטנים (בתי ספר שלומדים בהם עד 320 תלמידים) לעומת תשעה אחוזים בלבד בחינוך הממלכתי העברי - יותר מפי ארבעה⁷.

⁶ ליאור דטל, הממשלה תפחית את תשלומי ההורים בבתי הספר הדתיים - ותעלה אותם לכל השאר, TheMarker, 23.8.23.

⁷ ראו הערה 2. הנתונים לקוחים מתוך: אסף וינינגר, נתונים נבחרים על החינוך הממלכתי־דתי, מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 8.7.21.

תרשים 4: הפערים בין החינוך הממלכתי הממלכתי-דתי לממלכתי-עברי

מקור: מרכז המחקר והמידע של הכנסת

פיצול זרם החינוך הממלכתי-דתי למספר גדול של מוסדות חינוך קטנים מגדיל במידה משמעותית את ההשקעה הנדרשת בתשתיות (כגון מבני ציבור), בתקני הוראה ובאדמיניסטרציה, ועוד. לפיכך, השוני בגודל המוסדות בהשוואה בין הזרמים השונים מסביר חלק מהפערים בתקצובם⁸. ההשקעה העודפת מגיעה הן מהמדינה, הן מהרשויות המקומיות והן מהורי התלמידים.

בניגוד לנדבכיה התקציביים של ההעדפה לטובה, אשר הוצגו בסעיף הקודם, הקריטריון של גודל המוסד נתפס כביכול כניטרלי ולכאורה אינו מבטא העדפה מכוונת של החינוך הממלכתי-דתי. פוליטיקאים דתיים הסבירו במשך שנים כי ריבוי בתי הספר הקטנים בחינוך הממלכתי-דתי נובע מכך שהציבור הדתי-לאומי מפוזר מבחינה גאוגרפית ושחלקו מתגורר ביישובים מרוחקים וקטנים בפריפריה, הרחק מבתי ספר דתיים אחרים. במצב עניינים שכזה, טענו הטוענים, הקמת מספר גדול של מוסדות קטנים עבור הציבור הדתי מספקת מענה חיוני לצורך אמיתי שהוא חווה כקהילת מיעוט.

⁸ לפי בלס ובלייך, גודל בתי הספר מסביר 10 אחוזים מהפערים בתקצוב בתי הספר בחטיבה העליונה, נכון לשנת 2022.

אלא שנראטיב זה אינו מספק הסבר משכנע לריבוי בתי הספר הקטנים בקרב הציבור הדתי. ממדד שגיבשה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה כי רק מיעוט של כ־20 אחוז מקרב בתי הספר הקטנים בחינוך הממלכתי־דתי פועלים בפריפריה, בעוד שכ־80 אחוז מהם פועלים ברשויות מקומיות מרכזיות!⁹ זאת ועוד: נתונים שפרסם מרכז המחקר והמידע של הכנסת מראים כי מחצית מבתי הספר הקטנים בחינוך הדתי פועלים ברשויות גדולות יחסית, שכל אחת מהן כוללת יותר מ־50 אלף תושבים¹⁰.

איך זה נראה בפועל?

בעזרת בדיקה מקיפה שערכנו בכ־40 רשויות מקומיות, הרכבנו תמונה השוואתית מפורטת של מספר בתי הספר בשני המגזרים בכל הגילים, גודלם, צפיפותם ופיזורם ברחבי הרשות.

תמונה זו ממחישה את חומרת הפערים בכל הקשור לגודל בתי הספר - וכפועל יוצא מכך, בהשקעה התקציבית בהם - בין שני זרמי החינוך באותה רשות. יצוין כי נבדקו רק רשויות שבהן יש לפחות שלושה בתי ספר ממלכתי־דתי ולפחות בית ספר ממלכתי אחד.

על מנת לבחון טיעון אחר, רווח לא פחות, התולה את ריבוי המוסדות ברצון של קהילות דתיות לשמור על הפרדה מגדרית בבתי הספר - בדקנו גם את גודל הכיתות בכל יישוב בהשוואה לגודל בתי הספר. זאת על מנת לברר האם הכיתות שנהוגה בהן הפרדה מגדרית אכן קטנות יותר, והאם בשל כך בתי הספר גם הם קטנים יותר. כל הנתונים הנם לשנת 2023, ונלקחו מאתר "במבט רחב" של משרד החינוך¹¹ והם נגישים לציבור.

⁹ קשתי, בחינוך הדתי יותר מפי שניים בתי"ס קטנים מבחינוך החילוני, והתקצוב בהתאם.

¹⁰ ווינגר, נתונים נבחרים על החינוך הממלכתי־דתי.

¹¹ עיבוד נתונים מתוך: משרד החינוך, מינהל כלכלה ותקציבים, מינהל טכנולוגיות דיגיטליות ומידע, אתר "במבט רחב - דוחות".

המיתוס הראשון שנבקש להפריך הוא זה הגורס שגודל הכיתה הממוצעת בזרם הממלכתי הכללי פחות או יותר זהה לגודל הכיתה בזרם הממלכתי־דתי. משרד החינוך מפרסם נתון שלפיו הפער ביניהן קטן יחסית: 26 תלמידים בממוצע בזרם הממלכתי־דתי בהשוואה ל־27.8 תלמידים בממוצע בזרם הממלכתי הכללי.¹² אולם נתון זה מטעה, שכן הוא מתייחס לממוצע הכורך יחדיו את כל שלבי הגיל (יסודי, חטיבה ותיכון). מנגד, פילוח לפי שלבי הגיל חושף פערים משמעותיים בין המגזרים בגודל הכיתה הממוצע - פערים שמתחילים ביסודי "בקטן" ומעמיקים ככל שעולים בשכבות הגיל.

תרשים 5: גודל הכיתה בחינוך הממלכתי ובממלכתי־דתי, לפי שלב חינוך

גודל כיתה (מספר תלמידים ממוצע)	ממלכתי־דתי	ממלכתי	פער באחוזים
יסודי	25	26	4%
חטיבת ביניים	25	29	16%
תיכון	21	25	19%

כפי שמראה תרשים 5, בגילי בית הספר היסודי, גודל הכיתה הממוצעת בשני הזרמים די דומה - קיים פער של תלמיד אחד בממוצע בלבד (כלומר, כיתת הממלכתי גדולה בארבעה אחוזים). בחטיבת הביניים כבר נוצר פער של ארבעה תלמידים (כיתת הממלכתי גדולה ב־16 אחוז). בתיכונים, הפער המספרי נותר בן ארבעה תלמידים, אולם הואיל וכיתות התיכונים בכל המגזרים קטנות יותר - מבחינה יחסית הפער גדל (כיתת הממלכתי הכללי גדולה מכיתת הממלכתי־דתי ב־19 אחוזים, כמעט חמישית).

מה עשויה להיות הסיבה לכך? ההצטמקות ככל שעולים בשלבי הגיל בגודלה היחסי של כיתת הממלכתי־דתי בהשוואה לממלכתי, קשורה בסבירות גבוהה להפרדה המגדרית, המתרחבת גם היא ככל שעולים בשלבי הגיל. בבתי הספר היסודיים, ההפרדה המגדרית מתרחשת בעיקרה בין כיתות בתוך אותו המוסד (כיתה לבנים וכיתה לבנות). לכן השפעתה על גודל הכיתה הממוצעת בבית הספר הממלכתי־דתי לרוחב כל החזית הוא קטן, שכן סך התלמידים משני המינים ממלאים יחד

¹² <https://shkifut.education.gov.il/national>

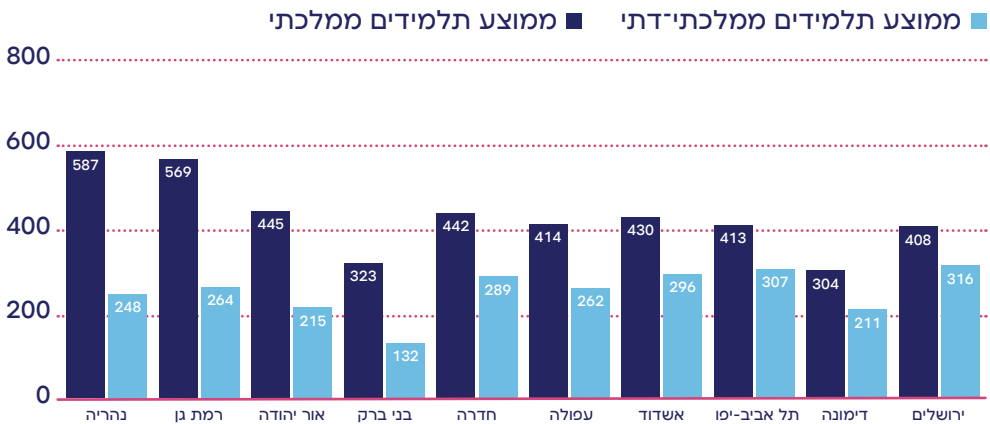
את מכסת הכיתות הנהוגה במשרד החינוך, גם אם הם לומדים בכיתה נפרדת. אולם מרגע שבחטיבות הביניים ובתיכונים נעשית ההפרדה המגדרית בין מוסדות הלימוד (חטיבת ביניים לבנים חטיבת ביניים לבנות), השפעתה על גודל הכיתות גדלה. מדוע? משום שכאשר בית ספר יסודי מעורב מתפצל בחטיבת הביניים לשני מוסדות מופרדים מגדרית, אחד לבנים ואחד לבנות, נוצרים שני מוסדות קטנים עם כיתות קטנות. לעומתם, חטיבת הביניים הממלכתית הכללית מאגדת אליה מספר בתי ספר יסודיים, והכיתות נדחסות. מגמה זו מעמיקה אפילו יותר במעבר לתיכונים, כשחלק מתלמידי החינוך הממלכתי־דתי עוברים ללמוד במסגרות פנימייתיות והמסגרות העירוניות קטנות עוד יותר.

ממצא זה, על אודות הפערים בגודל הכיתות בין הזרמים, מעמיד בספק את הטיעון שלפיו מימון ההפרדה המגדרית נעשה כולו במסגרת תקציב בית הספר שבו היא מתבצעת, ללא תוספת תקציבית. בעוד שלגבי בתי הספר היסודיים הטיעון הזה עשוי להתיישב עם ממצאי המחקר, אין הדבר כך בנוגע לחטיבות הביניים ולתיכונים. בשני האחרונים, ההפרדה המגדרית מובילה להקטנת כיתות ולהקטנת המוסדות, ומשכך - להגדלת ההוצאה הציבורית עבור פתיחת מוסדות מרובים לחינוך הממלכתי־דתי.

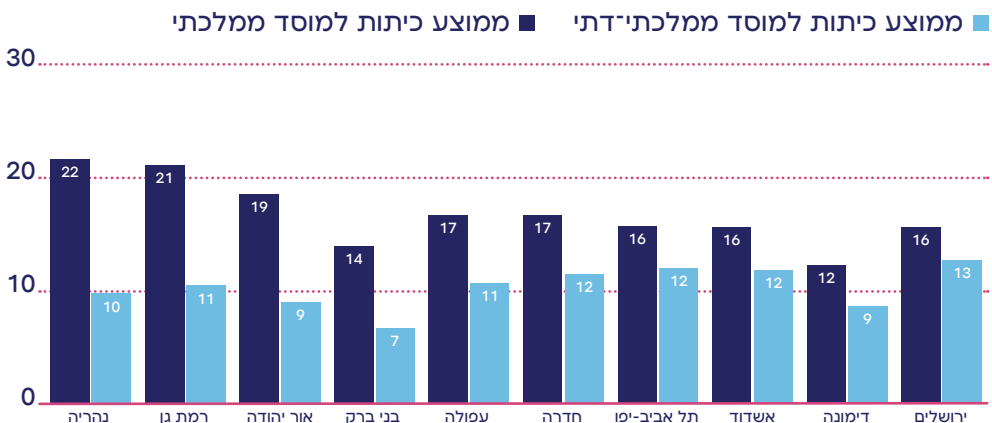
צפיפות וגודל בתי הספר

במרבית הרשויות שנבדקו נמצא כי בתי הספר של החינוך הממלכתי, צפופים ויש בהם מספר רב יחסית של כיתות, שעה שבתי הספר בזרם הממלכתי-דתי מרווחים יותר. בתרשימים 6 ו-7 מוצגות עשר רשויות לדוגמה מתוך ה-40 שנבדקו הממחישות היטב את פערי הגודל והצפיפות:

תרשים 6: צפיפות בתי הספר היסודיים: מספרי תלמידים

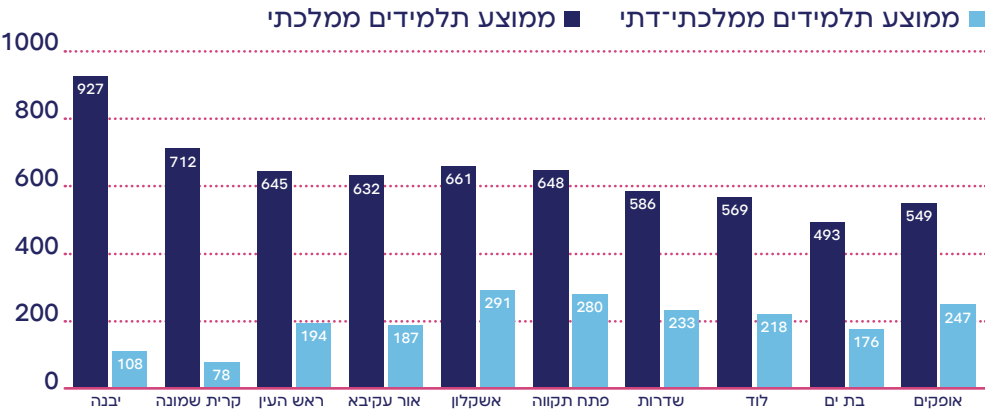
תרשים 7: גודל בתי הספר היסודיים: מספרי הכיתות

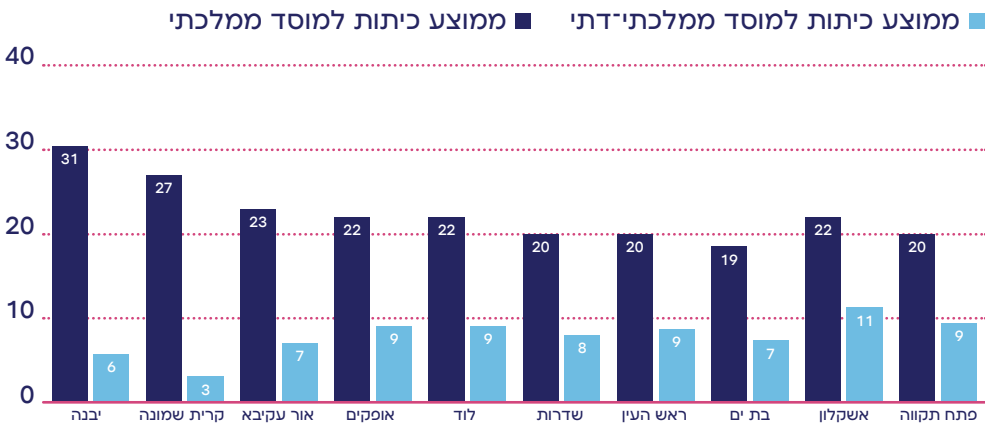
כך לדוגמה, בנהריה, רמת גן, אור יהודה ובני ברק, בתי הספר היסודיים של הזרם הממלכתי הכללי כפולים בגודלם ובצפיפותם מאלו של הזרם הממלכתי־דתי. בחדרה, עפולה, אשדוד, תל אביב־יפו ודימונה, בתי הספר היסודיים גדולים וצפופים פי אחד וחצי מאלו של הזרם הממלכתי־דתי.

כאשר בוחנים את מצבן של חטיבות הביניים בשני הזרמים, כפי שניתן ללמוד מתרשימים 8 ו־9, הפערים בגודל ובדחיסות בתי הספר מעמיקים אפילו יותר.

תרשים 8: צפיפות חטיבות הביניים: מספרי תלמידים

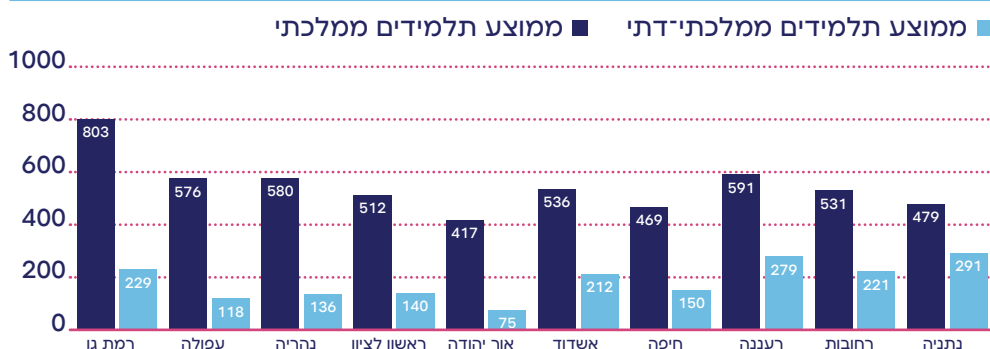
תרשים 9: גודל חטיבות הביניים: מספרי הכיתות

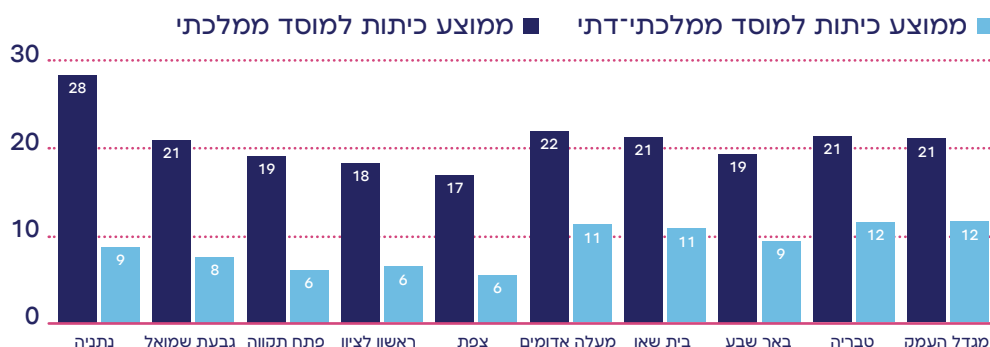
תרשימים אלו (המציגים את תמונת חטיבות הביניים בעשרה יישובים אחרים מאלו שבהן הוצגה תמונת היסודיים), מראים כי חטיבות הביניים של הזרם הממלכתי הכללי בערים יבנה, קרית שמונה וראש העין דחוסות פי שלושה עד פי תשעה (!) יותר מאשר בזרם הממלכתי-דתי. בערים אשקלון, פתח תקווה ובת ים צפיפות חטיבות הביניים בזרם הממלכתי הכללי גבוהה פי שניים עד פי שלושה מאשר בזרם הממלכתי-דתי. גם מבחינת גודל המוסדות (כלומר מספר התלמידים במוסד, להבדיל ממספר התלמידים בכיתה), הפערים עצומים: ביבנה, קרית שמונה ואור עקיבא, חטיבות הביניים בזרם הממלכתי גדולות מאשר בזרם הממלכתי-דתי בין פי שלושה לפי תשעה. בערים אשקלון, בת ים, ראש העין ולוד גדולות חטיבות הביניים של הזרם הממלכתי פי שניים עד שלושה לעומת הזרם הממלכתי-דתי.

מקובל לחשוב שבתיכונים הפערים נמוכים יותר בשל ריבוי סוגי התיכונים ומסלולי הלימוד השונים, אשר לכאורה מפצלים את בתי הספר בשני הזרמים למוסדות מרובים. אולם הנתונים מראים כי הפערים בגודל ובצפיפות בין החינוך הממלכתי לממלכתי-דתי נשמרים גם בתיכונים - כך כפי שניתן להתרשם מתרשימים 10 ו-11.

תרשים 10: צפיפות התיכונים: מספרי תלמידים

תרשים 11: גודל התיכונים: מספרי הכיתות

מתברר אפוא כי למרות הגיוון במגמות הלימוד ובסוגי בתי הספר, מנתוני עשר הערים המוצגות בתרשימים 10 ו־11 עולה כי פערי הגודל והצפיפות בין תיכוני שני הזרמים עודם גבוהים. התיכונים הממלכתיים בערים רמת גן, עפולה, נהריה ואור יהודה דחוסים פי שלושה עד פי שישה מתיכוני הזרם הממלכתי־דתי באותן ערים. התיכונים הממלכתיים בערים אשדוד, רעננה, רחובות וחיפה צפופים פי שניים עד שלושה ממקביליהם בזרם הממלכתי־דתי.

לסיכום נושא גודל המוסדות והצפיפות בהם - בתרשים 12 מובאים הנתונים הממוצעים לכל 40 הערים שנבדקו:

תרשים 12: התלמידים בבתי ספר בחינוך הממלכתי והממלכתי־דתי

גודל מוסד (מספר כיתות ממוצע)	ממלכתי־דתי	ממלכתי	פער באחוזים
יסודי	13	16	123%
חטיבת ביניים	9	19	211%
תיכון	10	15	150%

צפיפות מוסד (מספר תלמידים ממוצע)	ממלכתי־דתי	ממלכתי	פער באחוזים
יסודי	333	407	122%
חטיבת ביניים	231	545	236%
תיכון	209	374	179%

ריבוי מוסדות לימוד ופיזורם בתחומי הערים

תלמידי החינוך הממלכתי־דתי מהווים 17.6 אחוז מכלל הלומדים בחינוך הממלכתי (יהודים וערבים כאחד). האם שיעור זה עומד בקנה אחד עם מספרם של בתי הספר של החינוך הממלכתי־דתי מתוך כלל בתי הספר הממלכתיים?

תרשים 13: מספר בתי ספר ממוצע בישוב בחינוך הממלכתי והממלכתי־דתי

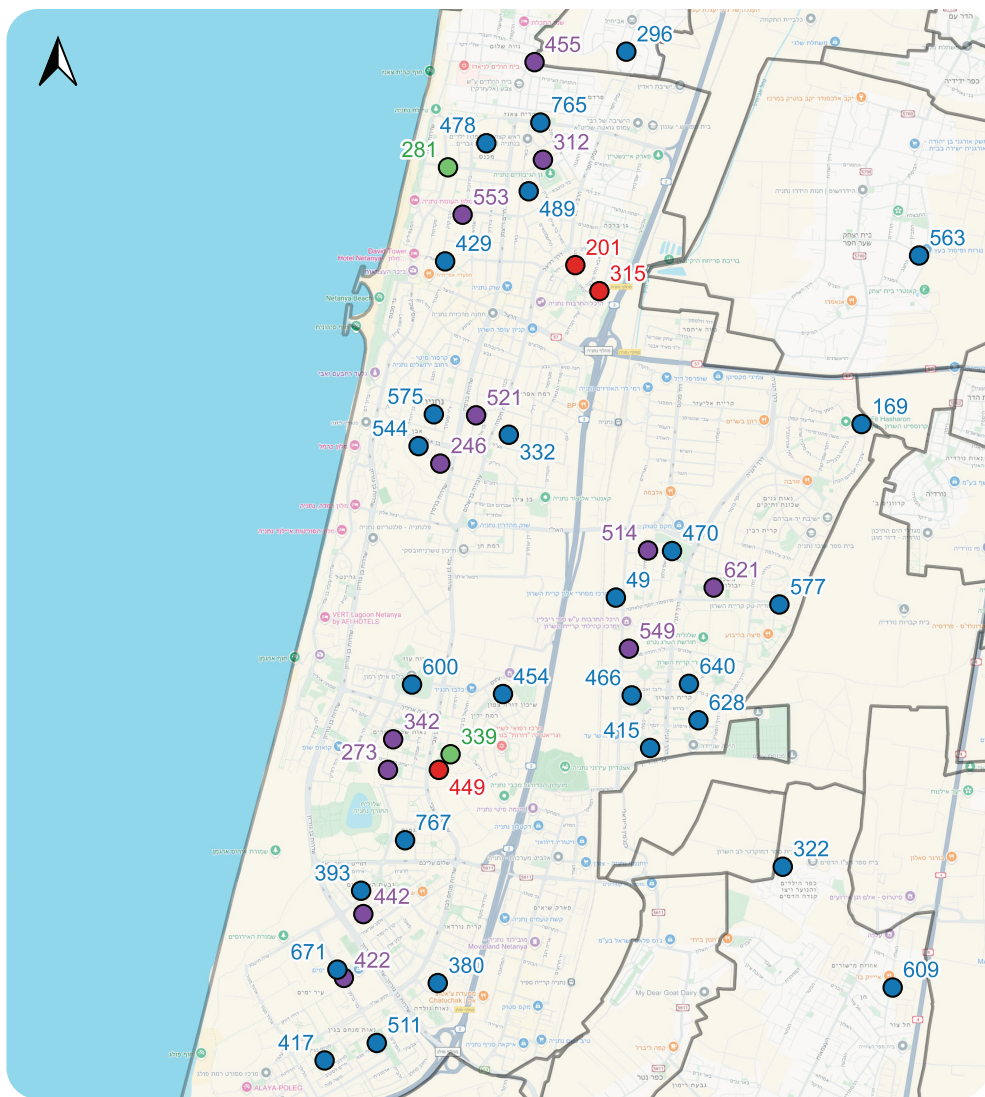
פיזור מוסדות (מספר בתי ספר ליישוב, בממוצע)	ממלכתי־דתי	ממלכתי	פער באחוזים
יסודי	7	16	228%
חטיבת ביניים	4	5	125%
תיכון	4	9	225%

עיון בתרשים 13 מעלה כי בזרם הממלכתי־דתי יש שבעה בתי ספר יסודיים לכל 16 ממלכתיים כלליים, ארבע חטיבות ביניים מהזרם הממלכתי־דתי לכל חמש (!) ממלכתיות, וכארבעה תיכונים ממלכתיים־דתיים לכל תשעה תיכונים ממלכתיים. בשורה התחתונה, כחמישית מסך הלומדים במערכת החינוך הממלכתית מאכלסים כמעט מחצית (!) מבתי הספר היסודיים והתיכוניים.

האם ריבוי יוצא דופן זה של מוסדות לימוד, שממנו נהנה הזרם הממלכתי־דתי, הוא פועל יוצא של פיזור גאוגרפי ודמוגרפי נרחב ושל קהילות המרוחקות זו מזו? בחינת פיזורם של מוסדות הלימוד על גבי מפות הערים, משני הזרמים, מעלה כי טיעון זה אינו מעוגן במציאות.

נסתכל לדוגמה בפיזור בתי הספר היסודיים בעיר נתניה:

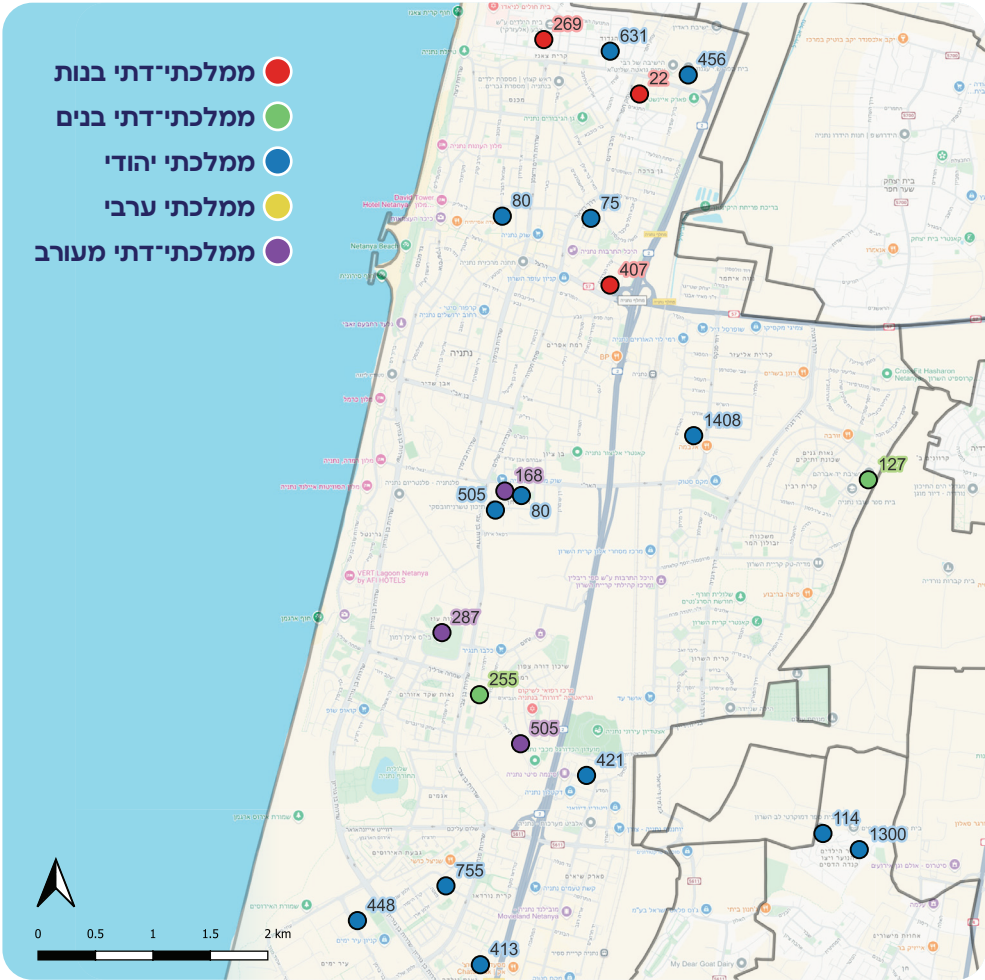
מפה 1: בתי הספר היסודיים בנתניה

- ממלכתי-דתי בנות
- ממלכתי-דתי בנים
- ממלכתי יהודי
- ממלכתי ערבי
- ממלכתי-דתי מעורב

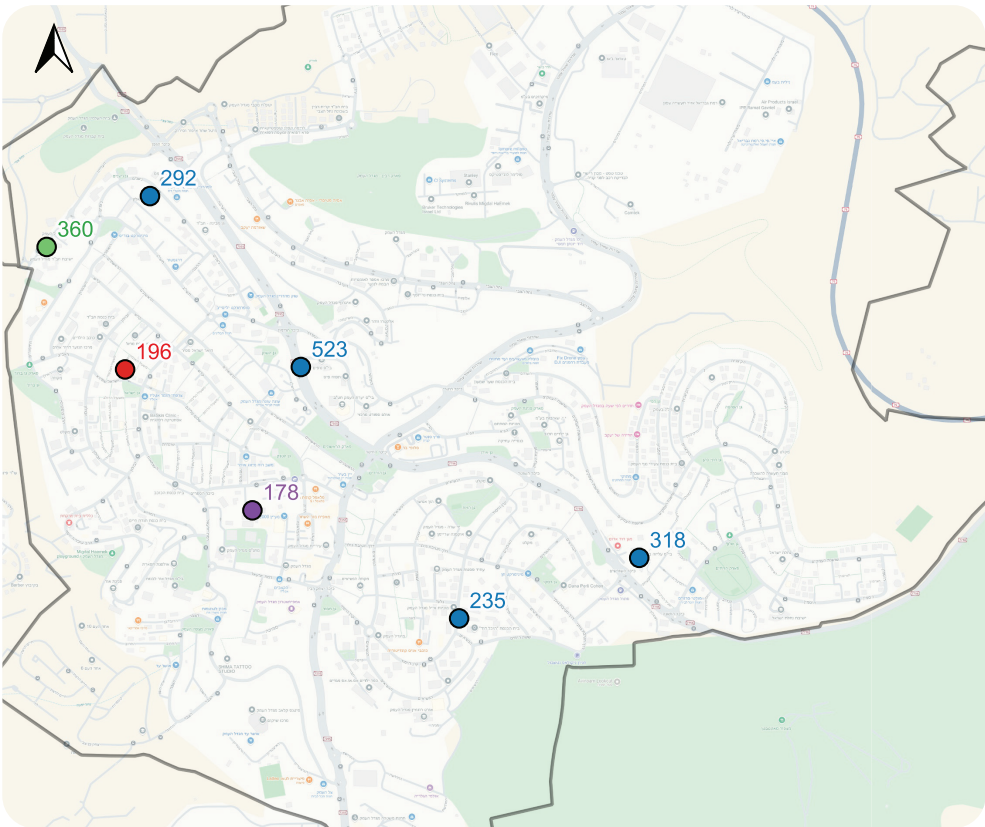
מפיזורם של 17 בתי הספר מן הזרם הממלכתי־דתי ברחבי העיר ניכר כי הם משולבים גאוגרפית בקרב האוכלוסייה הכללית (הלומדת ב־23 בתי ספר יסודיים). אולם בשלב התיכון, כבר קשה להבין מה מצדיק את פיזורם הנדיב של שמונת תיכוני הממלכתי־דתי הקטנים בעיר, שהרי בשלב התיכון מתכנסים שאר תלמידי החינוך הממלכתי לבתי ספר גדולים יותר, שאליהם הם נוסעים בהסעות ובתחבורה ציבורית. כפי שמראה מפה 2, פיזור זה מאפשר את קיומם של שלושה תיכונים נפרדים לבנות (שהקטן בהם הוא ל־22 תלמידות בלבד) ושני תיכונים נפרדים לבנים (שהקטן בהם הוא ל־127 תלמידים בלבד). גם התיכון הממלכתי־דתי הגדול ביותר בנתניה אינו גדול - 505 תלמידים ותלמידות - לעומת 1,408 תלמידים ותלמידות המצטופים בתיכון הממלכתי הגדול ביותר בעיר.

מפה 2: תיכונים בנתניה

פיזורם של שלושת בתי הספר היסודיים בזרם הממלכתי־דתי במגדל העמק, לעומת פיזור ארבעת בתי הספר הממלכתיים ביישוב, מעלה כי המרחקים בין המוסדות בשני הזרמים הם דומים:

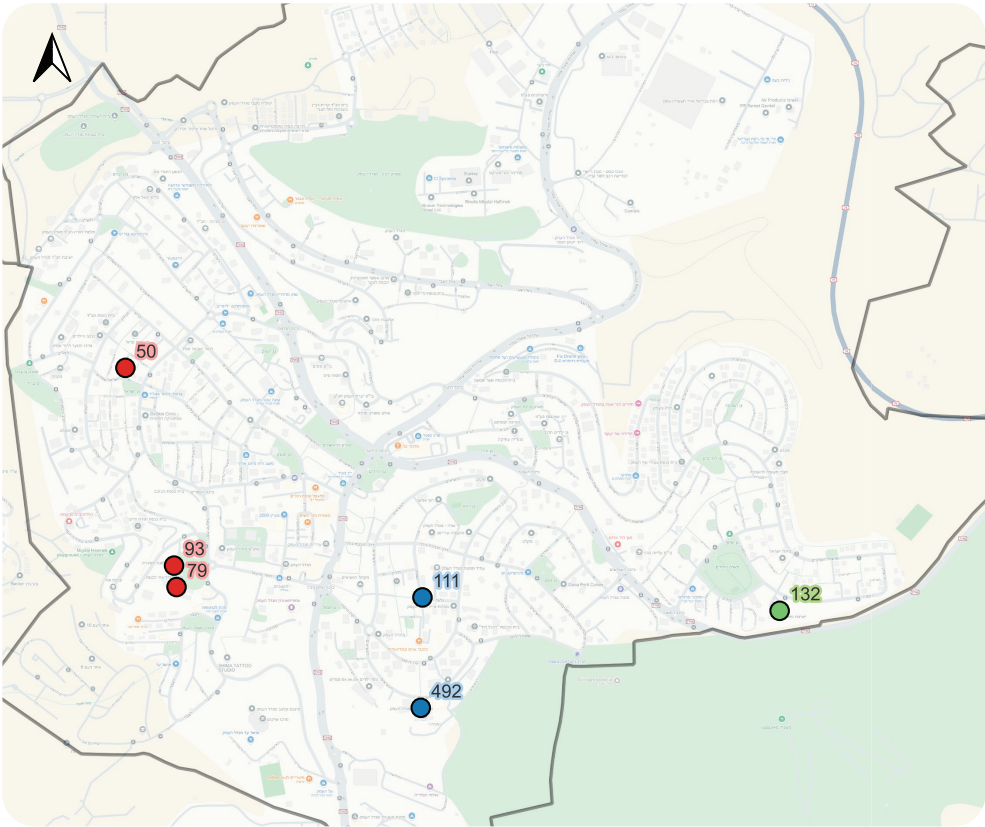
מפה 3: בתי ספר יסודיים במגדל העמק

- ממלכתי־דתי בנות
- ממלכתי־דתי בנים
- ממלכתי יהודי
- ממלכתי ערבי
- ממלכתי־דתי מעורב

בשלב התיכון מתפצלים שלושת בתי הספר היסודיים בעיר לארבעה תיכונים זעירים בגודלם: שלושה תיכונים לבנות (הקטן מיועד ל-50 תלמידות והגדול ל-93 תלמידות) ותיכון אחד לבנים (המונה 132 תלמידים). התיכונים לבנות מצויים באותו אזור שמצויים בו בתי הספר היסודיים. מה יכול להצדיק את בזוז המשאבים שבפיצול התיכונים הדתיים לבנות לשלוש מסגרות זעירות וסמוכות זו לזו גאוגרפית?

מפה 4: תיכונים במגדל העמק

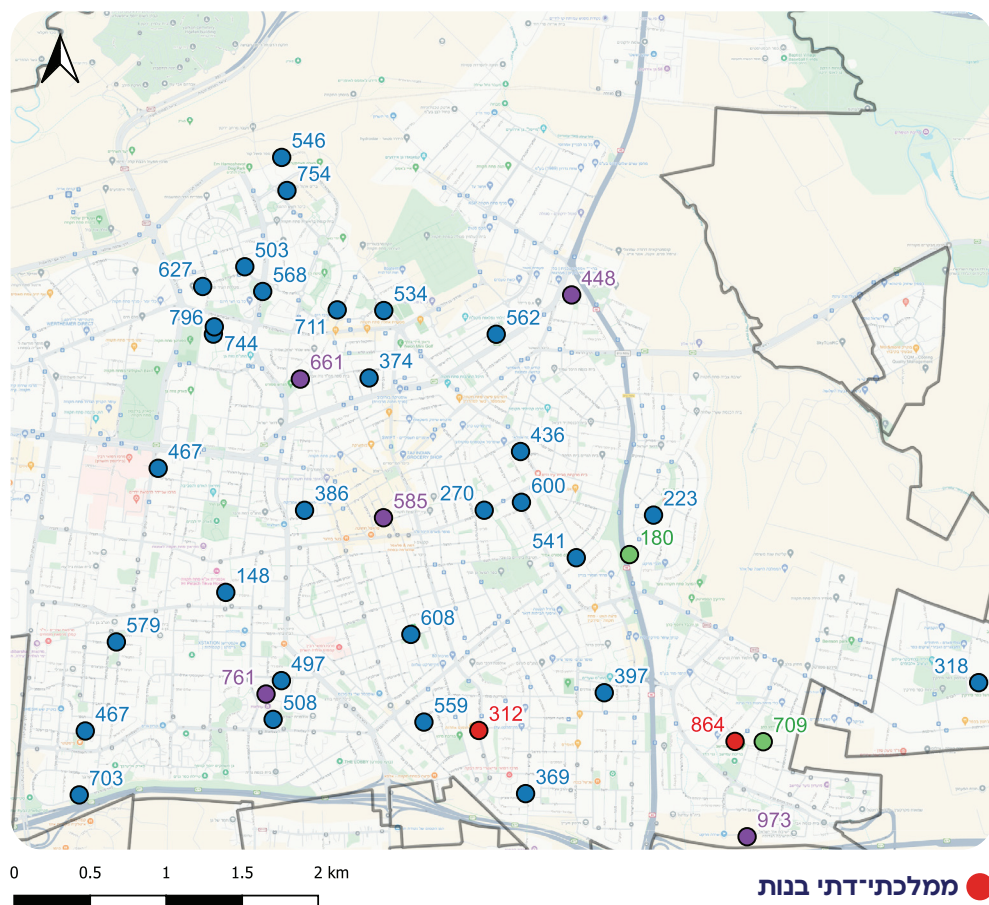

0 0.25 0.5 0.75 1 km

- מכלת ידתי בנות
- מכלת ידתי בנים
- מכלת ייודי
- מכלת ערבי
- מכלת ידתי מעורב

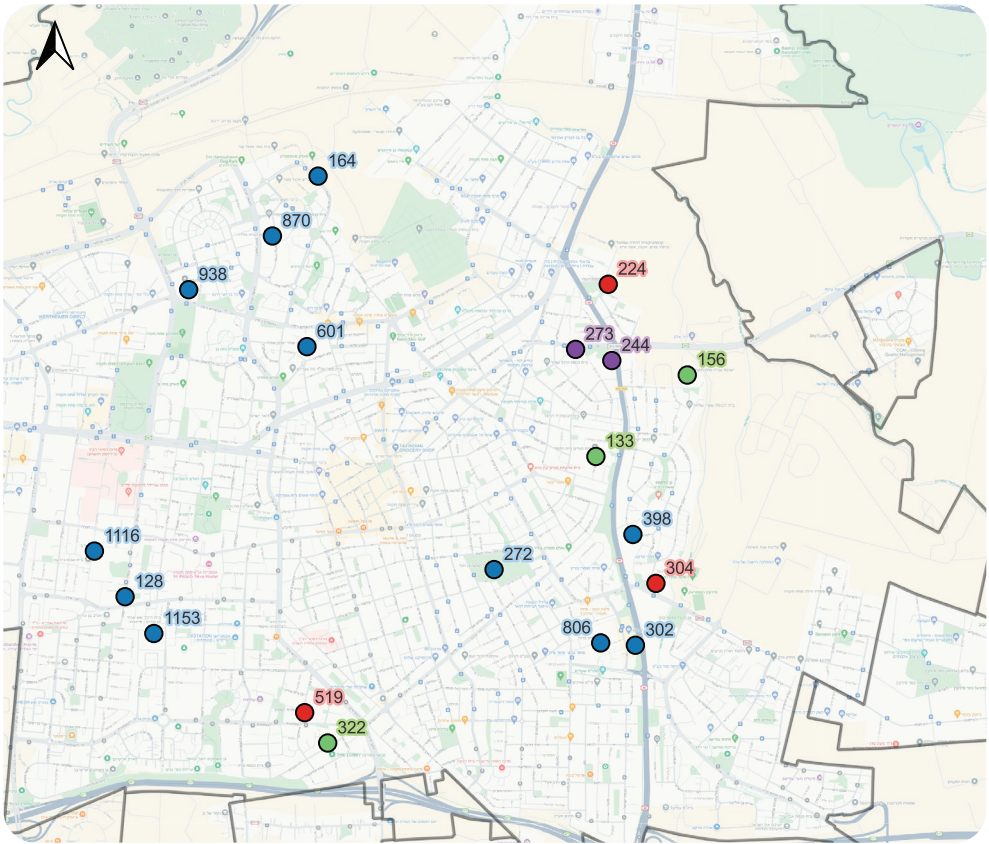
גם **בפתח תקווה**, קשה להבין כיצד תשעה בתי ספר יסודיים בזרם הממלכתי-דתי (מפה 5) מתכנסים אל שמונה תיכונים (מפה 6), הממוקמים בפיזור גאוגרפי דומה, בעוד 28 בתי ספר ממלכתיים מתכנסים ל-11 תיכונים בלבד:

מפה 5: בתי ספר יסודיים בפתח תקווה

- ממלכתי-דתי בנות
- ממלכתי-דתי בנים
- ממלכתי יהודי
- ממלכתי ערבי
- ממלכתי-דתי מעורב

מפה 6: תיכונים בפתח תקווה

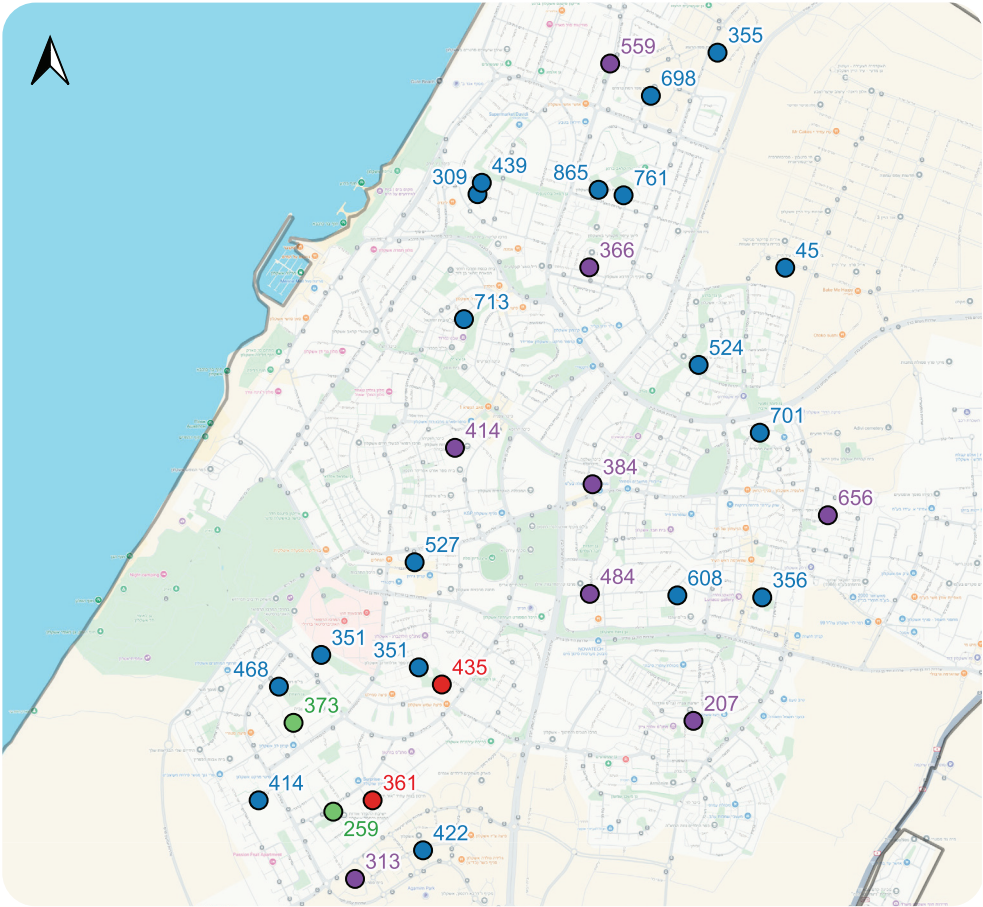

0 0.5 1 1.5 2 km

- ממלכתי־דתי בנות
- ממלכתי־דתי בנים
- ממלכתי יהודי
- ממלכתי ערבי
- ממלכתי־דתי מעורב

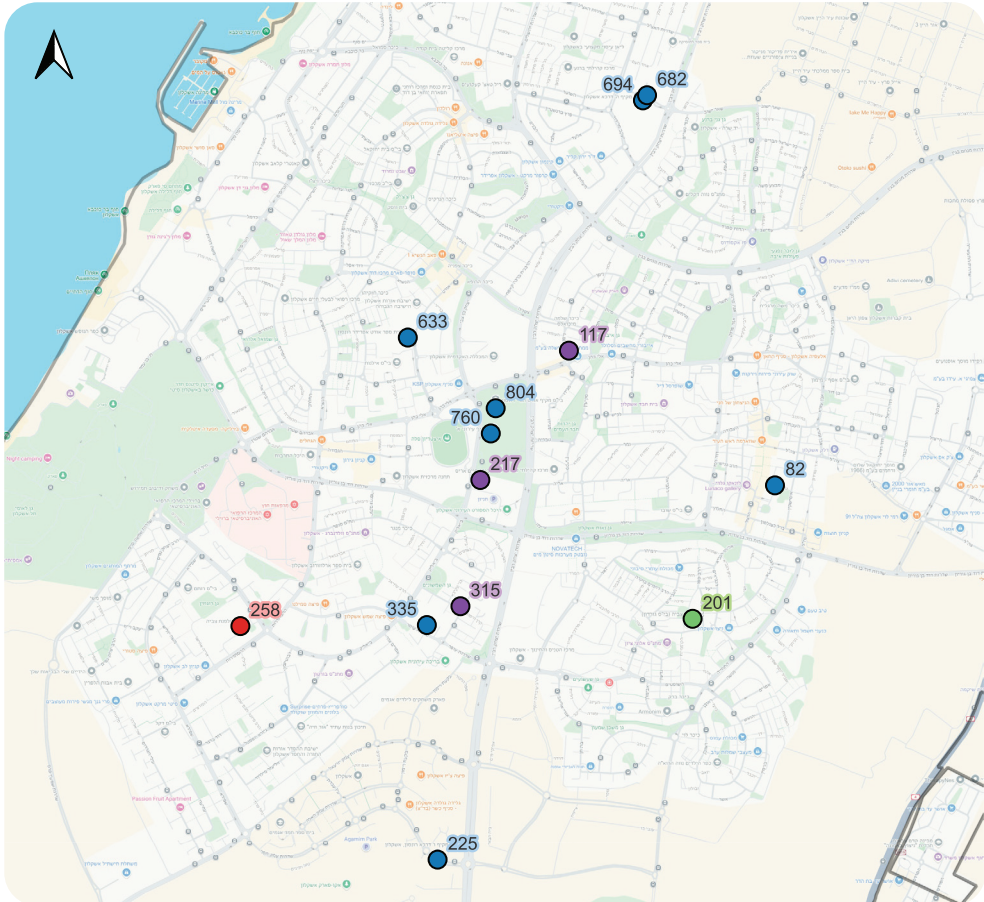
באשקלון גם כן ניתן לראות כי 12 בתי הספר היסודיים בדרם הממלכתי-ידתי פזורים ברחבי העיר (מפה 7), אולם בשלב התיכון אנו רואים שלושה תיכונים מעורבים מגדרית המצויים כולם במרכז העיר ובקרבה זה לזה (מפה 8), למרות שהם מונים ביחד 649 תלמידים ותלמידות - כגודלו של תיכון ממלכתי מצוי בעיר אשקלון.

מפה 7: בתי ספר יסודיים באשקלון

- ממלכתי-ידתי בנות
- ממלכתי-ידתי בנים
- ממלכתי יהודי
- ממלכתי ערבי
- ממלכתי-ידתי מעורב

מפה 8: תיכונים באשקלון

0 0.5 1 1.5 2 km

- ממלכת־ידידת בנות
- ממלכת־ידידת בנים
- ממלכת־ידידת יהודי
- ממלכת־ידידת ערבי
- ממלכת־ידידת מעורב

המחקר שתוצאותיו הוצגו כאן מראה כי מספר הכיתות הממוצע בבתי הספר של החינוך הממלכתי־דתי הוא נמוך, ומספר התלמידים - קטן. בתי הספר של החינוך הממלכתי־דתי הם קטנים גם אבסולוטית (על פי הנדרת משרד החינוך, רוב מוסדותיו מוגדרים "קטנים"), וכן בהשוואה למוסדות הגדולים בחינוך הממלכתי.

למציאות זו יש מחיר כלכלי עצום, המתבטא בתשומות של עלויות קרקע, בינוי, ציוד ותשתיות, תחזוקה ומינהלה, עלות עובדי ההוראה ושעות הלימוד, אובדן הארנונה לרשות על כל בית ספר מיותר שנפתח, ועוד ועוד. מחיר זה ממומן מכיסם של כלל התושבים ברשות המקומית, בין שבאמצעות הארנונה ובין שבאמצעות מסייהם למדינה. על פי נתוני מרכז המחקר והמידע של הכנסת,¹³ כמחצית (!) מבתי הספר הקטנים של החינוך הממלכתי־דתי מצויים ביישובי פריפריה או בתווך שבין המרכז לפריפריה, ביישובים קטנים. מימון "לוקסוס" מפקפק זה של פיצול החינוך למוסדות קטנים מגיע על חשבון שירותי חינוך משופרים ועל חשבון רווחת הקהילה.

משאבי חינוך יקרים המיועדים על פי חוק לבתי ספר רוויים בעלי כיתות תקניות, מתבזבזים על מוסדות קטנים ומרובים. לריבוי זה אין הצדקה גאוגרפית, דמוגרפית ואף לא דתית. בתחומי ערים, בוודאי בשלבי חטיבת הביניים והתיכון, אין מניעה לעבות בתי ספר קטנים קיימים, מאותו המגדר, במקום להקים מוסדות נוספים. בכל העולם ואף בישראל הולכים תלמידים לבית הספר מרחקים שונים, נוסעים בהסעות ואף בתחבורה ציבורית. בכל העולם, ואף בישראל, מכילים בתי הספר מגוון אוכלוסיות. בחינוך הממלכתי, ההיגיון המכתיב את שיבוצם של תלמידים לבתי ספר הנו דמוגרפי, כלכלי וחברתי. רק כאשר בית ספר מתמלא, קמה הצדקה לפתוח מוסד חדש. כלל זה יכול לחול גם על תלמידי החינוך הממלכתי־דתי. מניעת ריבוי מוסדות קטנים תוך שמירה על ההפרדה המגדרית תאפשר התייעלות במערכת החינוך העירונית ותמנע הקצאה בזבזנית, עודפת ובלתי־מוצדקת על מוסדות מיותרים, שניתן יהיה לתעל לצורכי החינוך הממלכתי המצטופף בבתי ספר גדולים ומופלה לרעה בתקציביו.

¹³ אסף וינינגר, לעיל הערה 7

2. מה המחיר?

ארבעה סוגי אי־שיוויון ופגיעה בתלמידי החינוך הממלכתי־דתי עצמם

א. כגיעה חרובעת בעיקרון השוויון

תקצוב היתר של החינוך הממלכתי־דתי בכלל, וריבוי בתי הספר הקטנים בו בפרט, יוצרים ארבעה סוגים שונים של העדפה:

➤ **בין דתיים לחילונים** - ההעדפה לטובת החינוך הממלכתי־דתי בתקציב משרד החינוך אינה מותירה מקום לספק באשר לכך שמדינת ישראל מתנהלת מתוך תפיסה הרואה את התוכן הזהותי והערכי המעוגן בחינוך הממלכתי־דתי כמשמעותי, חשוב וראוי להשקעה, יותר מזה של החינוך הממלכתי הרגיל. בכך טמונה פגיעה חמורה בעקרונות השוויון והממלכתיות העומדים ביסוד הדמוקרטיה הישראלית, ובפרט בחוק חינוך ממלכתי, שאחת ממטרותיו העיקריות היא "להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה" ו"לאפשר להם להתפתח על פי דרכם".

למעשה, המסר המובלע של המדינה לרוב ההורים בישראל הוא שחינוך ילדיהם חשוב פחות מחינוך תלמידי החינוך הממלכתי־דתי, ולכן הם נדרשים לממן מכיסם את תקצוב היתר של זרם בדלני ואליטיסטי - ברמה הלאומית והמקומית כאחד.

➤ **בין ציבור דתי קיצוני לציבור דתי מתון** - טיעון ההפרדה המגדרית מאפשר לדתיים בעלי תפיסות שמרניות יותר לפצל את חינוך ילדיהם בין מספר גדול של מוסדות. כך מאפשרת המדינה העדפה "תקציבית עקיפה לקהל השמרני יותר מקרב הציבור הדתי. בכך מפלה המדינה לרעה דתיים שהשקפת עולמם ליברלית יותר, ולמרבה האבסורד, מעודדת הפרדה מגדרית באופן החותר תחת יסודותיה כדמוקרטיה מתוקנת.

➤ **בין דתיים על בסיס מעמדי** - תשלומי ההורים הגבוהים שקהילות בתי הספר הקטנים מצפות מכלל ההורים לשלם, והתביעה של קהילות שונות להקים בתי ספר קטנים וסגורים יחסית, מסתירים פן מעמדי. באמצעות התבצרות בבתי ספר קטנים, מושקעים, אליטיסטיים וסלקטיביים הלכה למעשה, יכולות השכבות המבוססות יותר בציבור הדתי להסתגר מפני שכבות מבוססות

פחות. בכך ממלאים המוסדות הקטנים (ובפועל, היקרים), תפקיד דומה לזה שממלאים בתי ספר פרטיים.

🔵 **בין דתיים למסורתיים** - הסלקטיביות המעמדית וההחמרה ההלכתית של דתיים ששואפים להתבדל באמצעות מוסדות קטנים - ובמבחן התוצאה, סגורים והומוגניים יחסית - מעניקות לחינוך ילדיהם יתרון תדמיתי על פני מרבית הציבור המסורתי. זאת, מאחר שמסורתיים השואפים שילדיהם ילמדו בחינוך הממלכתי־דתי אך משתייכים לעתים קרובות לשכבה סוציו־אקונומית נמוכה יותר, אינם עומדים הן בקריטריון הכלכלי והן בקריטריון הדתי־תרבותי הנדרשים בפועל כדי שילדיהם ילמדו במוסדות הקטנים. במקום זאת, הם נדחקים ללמוד בבתי הספר הגדולים המעטים־יחסית שיש בחינוך הממלכתי־דתי, ונוצרת הפרדה מעמדית פנים־מגזרית.

ב. פגיעה בתלמידי החינוך הממלכתי־דתי עצמם

ההעדפה לטובה שתיארנו עד כה נשענת במידה ניכרת על המיתוס שלפיו המגזר הדתי דואג לילדיו לחינוך איכותי יותר מאשר הציבור החילוני. אלא שבחינה מעמיקה יותר מאתגרת דימוי שכיח זה.

מהנתונים שפרסם מרכז המחקר והמידע של הכנסת עולה כי על אף תקצוב היתר וריבוי בתי הספר הקטנים, שיעורי הזכאות לבגרות ולבגרות מצטיינת בחינוך הממלכתי־דתי אינם גבוהים משמעותית מאלו שבחינוך הממלכתי, אם בכלל.

בהשוואה לבתי ספר גדולים, בתי ספר קטנים יכולים לפתוח מגמות במספר מצומצם של תחומים, הם מתאפיינים בהיעדר גיוון ובחירה, ומקשים על תלמידים לפתח את כישוריהם ותחומי העניין שלהם במלואם. תחת זאת, הם מצטיינים בהומוגניות, באחידות מחשבתית ובהשפעה ריכוזית על התלמידים, ולכן מהווים כר פורה לאינדוקטרינציה עבור אליטה מחודדת, נוקשה ומקובעת מבחינה אידאולוגית, התופסת עצמה כחוד חנית ערכי, תרבותי ופוליטי.

נראה כי יותר משהמגזר הדתי מציב בראש סדר עדיפויותיו השקעה יתרה בחינוך שתפקידה לפתוח אפשרויות בפני הילד ולאפשר לו לממש את עצמו באופן המלא ביותר, חשוב לו לטפח חינוך שישאיר את הילד הדתי בתוך המגזר, חזק באמונתו וחזק בקהילתו.

מזווית פנים־דתית, עולה טענה כי המוסדות הקטנים מביאים את המדינה להשקיע יותר כסף, אך בפועל, התלמידים מקבלים תפוקה קטנה יותר¹⁴. דווקא המוסדות הקטנים מביאים לפחות שעות תורה וליכולת קטנה יותר של מענה רוחני מותאם לתלמיד. בהתאם, לפי טענה זו, הם מהווים גורם משמעותי לתופעת הנשירה מהעולם הדתי ולחוסר התחברות של נוער דתי אל עולם הדת.¹⁵

¹⁴ ארד, החינוך הממלכתי־דתי חלק ד' - תמונת מצב, מגמות והישגים - היבטים תקציביים ומינהלתיים, אתר נאמני תורה ועבודה.

¹⁵ שמואל שטח, פרדוקס: הקמת בית ספר חדש פוגעת בתחרות ופוגעת בתלמידים, סרוגים, 13.08.18. שמואל שטח, חינוך אינו שוק עגבניות, מקור ראשון, 19.11.2018. שמואל שטח, בלי אליטיזם: כך נמנע את נשירת נוער הגבעות, מקור ראשון, 13.1.2021.

3. מה צריך לעשות?

כלים יישומיים, אכיפה ושינוי סדרי עדיפויות

על מנת לשים קץ למנגנונים הפוגעניים שתוארו לעיל, יש לנקוט את צעדי המדיניות הבאים:

א. תקצוב סל על־מגזרי שוויוני

העדפת החינוך הממלכתי־דתי דרך תקצוב ייחודי של שעות רב ותפילה ודרך תשלומים מגזריים באה על חשבון הציבור כולו - תופעה שאין לה מקבילה במגזרים אחרים. אנו קוראים להכניס את ההוצאה הזו לסל הגפ"ן (הסל המקנה למנהל בית הספר תקציב לצורך גמישות פדגוגית ניהולית), כך ששוותי החינוך הממלכתי־דתי יוכלו לממש באמת את האוטונומיה החינוכית שלהם על ידי בחירה בתכנים התואמים את רוח הקהילה, בדומה לכלל בתי הספר ולכלל תוכניות ההשלמה.

ב. תוכנית ממשלתית לאיזון ההוצאה הציבורית על כל תלמיד, הכוללת יעדי שקיפות, בקרה אחר ההוצאה בפועל ואכיפה

הדרך היחידה לשים קץ למצב הקיים, שבו החלטות מתקבלות באופן הסמוי מעין הציבור על בסיס קשרים והשפעה פוליטית של קהילות מסוימות וללא הכולנה ממשלתית ברורה, היא הפיכת ההוצאה הציבורית על כל תלמיד בישראל לשוויונית יחסית - על בסיס סוציו־אקונומי - ולשקופה.

אנו מציעים לייצר מערכת איזון ושקיפות שתאפשר הן למוסדות המדינה, הן לציבור בכלל והן להורים בפרט לדעת מהי ההוצאה הציבורית על תלמיד בכל בית ספר במדינה. כך, החלטות על הקצאת תקציבים ואישור פתיחת מוסדות חדשים יוכלו להתקבל באופן דמוקרטי, על בסיס כלל הנתונים הקיימים ומתוך ידיעה שהן עומדות לביקורת של כלל הציבור הישראלי. הן גם יושוו ליעדים ממשלתיים של הקצאת משאבים שוויונית. בנוסף, להבדיל מהמצב הנהוג כיום, יש לכרוך יחדיו את ההוצאה הציבורית של משרד החינוך, את ההוצאות של משרדי ממשלה אחרים ואת ה"מאצ'ינג" של הרשות המקומית, כך שרכיב העושר המוניציפלי יבוא גם כן בחשבון הכולל, ורשויות עתירות משאבים יקבלו תמיכה פחותה מרשויות בהן ההכנסות ממיסוי עירוני נמוכות.

נציין כי המלצה זו עמדה בבסיס דו"ח מבקר המדינה ממאי 2023. נאמר שם בצורה שאינה משתמעת לשני פנים כי למרות שעברו 11 שנים מאז ההנחיה לגבש מתווה שקיפות על ההוצאה הציבורית, משרד החינוך לא עשה כן ו"לפיכך אין למשרד החינוך, ולא לאף גורם אחר, לרבות הציבור, מידע על כלל המשאבים שמקבל כל מוסד חינוך. מצב זה מגביל מלכתחילה את המידע המצוי בידי הגורם המתכנן הקצאת משאבים דיפרנציאלית למוסדות החינוך, שכדי שתהיה אפקטיבית עליה להביא בחשבון את הכנסותיהם של מוסדות החינוך ממקורות אחרים".¹⁶

ג. הגברת האכיפה על תשלומי הורים והגדלת השקיפות ביחס אליהם

יש להציב סטנדרט ריאלי אחיד של שעות המותרות לגבייה על ידי בתי הספר, ולהגביר את הפיקוח והאכיפה על כך שלא יחרגו מהן. כצעד משלים, יש להפוך את שעות התל"ן שבתי הספר גובים לגלויות לציבור, ולאכוף ביצוע שקוף ודיווח אמת.

ד. העדפת בתי ספר גדולים על פני קטנים

יש להפסיק את ההכרה האוטומטית במוסדות קטנים המוקמים גם כשאינן לכך הצדקה מבחינת מספר תלמידיהם. מנגד, יש להעצים את התעדוף של בתי ספר בני שלוש כיתות ומעלה בשכבה, על מנת להפוך הקמת מוסדות קטנים עם כיתה או שתיים בשכבה, לפחות משתלמת. ודוק, מדיניות זו לא תחול על החלקים בפריפריה שבהם הציבור הדתי אכן מהווה קהילת מיעוט מבודדת יחסית, או על בתי ספר קטנים אך מכילים המקבלים אליהם כל תלמיד ברשות המקומית, ללא קריטריונים מסננים דוגמת תשלומי הורים.

העדפה זו צריכה לכלול גם את הסדרת הקמתם של מוסדות חדשים, בעיקר על ידי חיזוק האכיפה כנגד מוסדות הקמים בשיטת "חומה ומגדל" דרך החינוך המוכר שאינו רשמי, ללא מימון ציבורי מלא, ואז מועברים למימון ציבורי מלא.

¹⁶ דוח מבקר המדינה מאי 2023, חינוך, תקצוב דיפרנציאלי ככלי לצמצום פערים במערכת החינוך, עמ' 1285

להציל את הממלכתיות הישראלית

נכון להיום, מדינת ישראל מתגמלת חלקים נרחבים בציבור הדתי על אי־חינוך ילדיהם לערכי ההומניזם, הדמוקרטיה והשוויון, ועל הסתגרותם התרבותית והמעמדית מפני החברה הישראלית. היא עושה כן באמצעות תקצוב יתר של המוסדות שמאפשרים להם לעשות זאת.

לאמיתו של דבר, זו ההשלכה העמוקה והחמורה ביותר של העדפת החינוך הממלכתי־דתי על פני יתר הזרמים - העובדה שהיא מעודדת אותו להקצנה דתית אנטי־ליברלית בכלל ולהפרדה מגדרית בפרט, וזאת באופן שעלול לפגוע אנושות בליבה הערכית המשותפת של החברה הישראלית ובלכידותה הפנימית.

זכויות היתר הניתנות כיום למגזר הדתי לא רק מהוות פגיעה בלתי ניתנת להצדקה בעקרונות השוויון והאוניברסליות העומדים ביסוד הדמוקרטיה, אלא שהן גם מכרסמות בעצם היותנו חברה אחת. לאומיות אזרחית מושתתת על מכנה משותף בדמות מערכת חינוך שוויונית המעניקה לתלמידיה ערכים משותפים. בחסות המדינה ובתמיכתה, קבוצות אלה מוציאות את עצמן מכלל החברה הישראלית, הן באמצעות התבדלות חינוכית ברמת תכני הלימוד והן כתוצאה מהמבנה המגזרי של המוסדות שלהן.

מגמות אלו מקדמות את פירוק הממלכתיות הישראלית ואת החלפתה בחברת מגזרים משוסעת, שהקשר ביניהם רופף ושאינם חולקים חזון ויעדים משותפים. חמור מכך, הן מעניקות דווקא לקבוצת מיעוט מגזרית החותרת תחת ערכי הדמוקרטיה הליברלית את הכלים להפוך לאוונגרד פוליטי מחודד אידיאולוגית ולקבוע את הכיוון שבו תלך מדינת ישראל כולה.

על הציבור הדמוקרטי־ליברלי להבין ששינוי המסלול ההרסני שבו צועדת הדמוקרטיה הישראלית טמון בראש ובראשונה בהצלת החינוך הממלכתי - ולהציב את נושא החינוך בראש סדר עדיפויותיו. עלינו לוודא שבממשלה הבאה, שר החינוך יגיע מאחת המפלגות המייצגות את הציבור הדמוקרטי־ליברלי, ויקדם מדיניות שבמרכזה ביטול האפליה בין הזרמים בחינוך ושיקום הליבה המשותפת להם, בדמות ערכי הציונות ההומניסטית הגלומים בהכרזת העצמאות. עתיד המפעל הציוני כולו תלוי בכך, יותר מאשר בכל דבר אחר.

החינוך הממלכתי בישראל הוא חינוך הומניסטי, ליברלי וחברתי ברוח מגילת העצמאות, כפי שקובע חוק חינוך ממלכתי במפורש. אלא שבעוד שהחינוך הממלכתי־דתי והחינוך החרדי חסינים מפני כל התערבות חיצונית, החינוך הממלכתי נתון תחת מתקפה ארוכת שנים מצד פוליטיקאים וארגונים העוינים את ערכיו ועושים בו כבשלהם.

תחת הממשלה הנוכחית, המתקפה הזו מחריפה ומעמידה בסכנה את ערכי היסוד של החינוך הממלכתי - משוויון זכויות למיעוטים, לנשים וללהט"ב וכלה בחופש הביטוי ומעורבות אזרחית.

חובתנו להיאבק במגמה המדאיגה הזאת בכוחות משותפים.

